**וליטבלו** ביני שימשי וליקבלו תורה ביני שימשי. פירש בקונטרס דלר' עקיבא פריך ור"י אומר[א] דאלר' אלעזר בן עזריה ור' ישמעאל נמי[ב] פריך דילף מהכא דלעונות קפיד קרא דאי אימים לקבלו תורה בי שימשי[ג]:

**וליטבלו בצפרא דשבתא.** הא ודאי לא פריך אלא לר' עקיבא דס"ל דלעונות קפיד קרא דימת דילמא בעינן שם עונות וכי תימא אם היו פולטות בסוף ליל שבת מתי יטבלו ליטבלו בצפרא דשבתא אבל לר"מ ורבי ישמעאל לא פריך[ד] דימת דילמא קפיד רחמנא לעונות דפעמים היא קולא כגון אם שימשה בתחילת הלילה דאי קפדינן לעונות משעברו ה' עונות וטהרה והשתא דקפיד אימים אינה טהורה עד יום רביעי ומיהו מצינן למימר דפריך דילמא קפיד לעונות ואימים אתרוייהו לחומרא כשישמשה בתחילת הלילה ניזל בתר יומי וכי שימשה בסוף היום ניזל בתר עונות: **אמר ר' יצחק שלא יהא הללו הולכים לקבל תורה.** ופ"מ ל"ב מה צריך רבי יצחק לדרשה דלא מרבא בתר דבתי ויש לומר דליטבילו דאי לאו הכי ליטבלו בתחילת לילי דשבת ומתוך לילה ואילך יקבלו תורה אבל ביום אם היו מתחרים עד שיטבלו כולם[ה] היו מתבטלין מן ש"ת[ו]: **אבל פירשה מן האיש טמאה כל זמן שהיא לחה.** הקשה ר"ת[ז] דמתני' היא דתנן בפרק דם הנדה (נדה נד.): הזב והנידה והרוק ושכבת זרע מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין ומיהו לא קשה כולי האי דליכא למימר[ח] מטמאין לחין[ט] תוך ג' ור"מ מפרש דהכא בזכר שנרבע ופלט זרע דומיא דלשה והתם בנקבה קני[יא] וכן פי' ר"ח: **וכתיב התם החדש הזה לכם.** תימה דבפרק קמא דפסחים (דף ו:) פריך אהאי קרא גופיה ממאי דברים ירחם קאי וי"ל דוודאי ברים ירחם קאי דאמרי' במדרש (ממילתא) שהראהו הקב"ה[יב] למשה באצבע[יג] ובפסחים לא פריך אלא[יד] דבעי למילף מינה הא דאמר רב פג"ג שדורשין לפני הפסח בהלכות הפסח אחי שבתות שהרי גניז עומד בר"ח ומזהיר על הפסח[טו] וממאי דבעיא ברים ירחם קאי ונהי דבראש חדש אמר ליראל באבנע דילמא משה כשאמר ליראל באבנע בירחא או בחמשה הוה קאי ומיקיר דילף מדבר ממדבר דבהוה בראש לחדש השני תמירת[טז] משה ליראל היתה בו ביום[יז] דכתיב בחד לחדש השני ויתילדו על משפחותם וגו' וא"ת דאמאי לא יליף הכא מדבר ממדבר כדיליף התם דהכא נמי כתיב מדבר בחו מדבר סיני ויש לומר דטפי ניחא ליה למילף הזה הזה ולא מדבר ממדבר[יח]:

**יט) בתלתא** אמר להו מצות הגבלה. לכ"ע הגבלה קדמה לפריסה דתלתא ויאמר כתיבי וסברא הוא דכל אחד נאמר ביומו בקמא כתיב ואתם תהיו לי וגו' ובבתרא כתיב מצות פריסה ומצות הגבלה ונאמנעו לא כתב ביה מידי שיעשה משה שליחות ליראל[יט] ואית לן למישדי מצות הגבלה אההיא אמירה ולא למצות פריסה שהרי מיד אחר אמירה אחרונה כתיבא מצות פריסה:

**והא טבולי יום נינהו.** כיון דלכולהו שמעינן דבלילי שבת טבלו הוו להו טבולי יום כשקבלו תורה אלא היה להם הערב שמש אחר הטבילה וכיון דהכי הוא איכא למימר דמבע"י טבלו וא"פ"ה פליטתן טהורה ובלרי להו חדא עונה אלינה דכולהו: **ראויה קמאינא.** דאויה ליתן לטבולי יום וקסברי הני תנאי לא הקפידה תורה על טבולי יום דלא כתיב הערב שמש אלא לענין קדשים הלכך ו) כל ג' ימים האמורים לענין פריסה הוזקקו להיות א)קודם טבילה ומיהו לא ניתנה לטבולי יום לפי שטבלו מבע"י ולא פלטו ואם היו פולטות יחזרו ויטבלו משתשך אבל לא הוצרכו לכך: **וליטבלו בי שמשי בלילא דלא מטמאי.** לילי שבת קרי בי שמשא בכל דוכתא מפני שבין השמשות שלו אלון מכל ימים והולך להזכירו בכמה מקומות. והכי פריך לר' עקיבא דאמר הקפידה תורה על מנין העונות ולא הקפידה אלא על חמש למה לא קבלוה בלילה מדהמתין עד הבקר איכא למימר שהקפידה על פליטת הלילה ואיכא ו' עונות: ז) **לא בספר דברי במקום ארן חשך.** ולילה חשך הוא: **ויטבלו בשבת בצפרא.** ולמה הולרך (ט) לירד בהשכמה דיום אי פרסו עם חשכה בד' ויטבלו בשבת שחרית ואם פלטו לאחר טבילה טהורין הא עברו ה' עונות שלמות ואם פלטו לילי שבת ועונמלו לא איכפת לן וטובלין שחרית הא בעל קרי טובל ביומו ואם אמרת ניתנה תורה לטבולי יום. ויש ספרים דגרסינן ביה תרי ליסי וגרסינן הכי לרבי אלעזר ליתמנו ביומא דחמשה לר' ישמעאל דחמשה לר' ישמעאל ליתמנו בלילא דחמשה לרבי עקיבא ליתמנו ביומא דארבעה ואומר אי אהוא שהוא אינו אינו אינו

**בתלתא אמר להו מצות הגבלה.** שהדברים שנתמרו לו בשני ירד לערב ואמרן ליישראל כדכתיב ויצא משה ויקרא לזקני העם וגו'[ב] ומתמרת הסכים ועלה ויצב נתר את דברי העם אל יי' כלומר כל עליותיו בהסכמה היו וכו' ביום נאמר לו הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגו' ומצות הגבלתם דהשמרו לכם עלות בהר אע"פ שהיא כתובה אחר וקדשתם היום ומחר שהיא מצות פרישה קודם לכן נאמרה לכתיב בהשיא עלייה עלייה בשליחי להשיב להקב"ה דברי העם דעשה (ונשמע) הנה אנכי בא אליך וסיפא דקרא ויגד משה את דברי העם וגו' וכי מה דברי העם יש כאן אלא מצות הגבלה נאמר לו בו ביום ולקמן תניא לה הכי ולערב אמרה ליישראל ומתמרת בד' הסכים ועלה והגיד שקבלו עליהם מצות הגבלה ונאמרה לו מצות פרישה וקדשתם היום ומחר ואע"פ שיש עוד ג' ימים עד יום שבת האמרינן לקמן לר"י דמשה הוסיף יום אחד מדעתו: **היום ומחר.** משמע בה' נאמר לו לפרוש ה' וו': **אמר לך ר' יוסי.** לעולם בריביעי נאמר לו לפרוש ד' וה' והוא הוסיף יום אחד והסכים הקב"ה לדעתו: **ופירש מן האשה.** לגמרי לאמר מתן תורה מיד משפירש עם חביביו שוב לא חזר לתשמיש: **אף היום.** צריך להיות לילו עמו והא לא אפשר: **וקבע להם זמן.** אימתי ידבר עמהם: **אמרה תורה והיו נכונים וגו'.** (ו) פירשו מנשותיכן: **ולא קבע לי זמן.** לדבורו שאוכל לפרוש קודם לכן: **לאהליכם.** להתיר נשותיכם לתשמיש שאסרתי לכם: **כן גלה.** מומרי[ו] שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים: **הסורה כולה.** תוריה בלוחות הללו וישראל מומרים[ז] על אחת כמה וכמה שאינם כדי לה: **אשר.** לישור שאישרו ושיבחו על שביקרן: ה"ג **והיו נכונים ליום השלישי.** וכ"ג והיו נכונים לשלשת ימים: **הא אמרן יום אחד הוסיף.** והאי קרא דהויו נכונים ליום השלישי קודשא בריך הוא אמר ליה (ח) ומשה אמר לכן היו נכונים לשלשת ימים ולא אמר ליום השלישי אלא פירשו ג' ימים וקרא דכתיב ויהי ביום השלישי בהיות הבקר[ט] שליש לימים שלמים שלילן עמה קאמר: **פ"ש.** דתניא בברייתא הכי שלישי שלישי בחדש היה שלישי בשבת היה ולקמן בעי שלישי קמא למאי ע"כ במילתא דשלישי קמיירי וקאמר עלה שלישי זה שלישי בחדש: **קשיא לרבנן.** דשמעינן בחד בשבת איקבע ירחא א"כ על כרחך בתרי בשבת אמר ואתם מהיו בתלתא הגבלה בארבעה פרישה ובשביעי ניתנה תורה דהא לכ"ע בשבת ניתנה תורה: **לדחניא דו'.** והכי קאמר יום שלישי לדברים שהתחיל משה להמשיך לבם של ישראל ולפרש עונשן עלמא בראש חדש סיון באו מדבר סיני וביום שבת נתנו עשר דברות, ובקביעא דסיון פליגי, רבנן סברי בתרין בשבא איקבע ביום ההדיא שתא, ושבת ששה בו. ור' יוסי סבר בחד בשבא איקבע, ושבת שבעה בו. **רבנן** דסברי בתרין בשבא הוה קבוציה, ומפורש בתורה דההוא יומא שחנו במדבר סיני ריחן שם שנראל נגד ההר ומשה עלה אל האלהים, ואמר ליה למימר לישראל אתם ראיתם וגו', וקאמרי רבנן דההוא יומא לא אמר להו משה לישראל מידי משום חולשא דאורחא וטירחתיה, בשלישי אמר להו האי מימרא ויבא משה וגו', ברביעי עבד להו הגבלה דקאמר והגבלת את העם וגו', ואע"ג דכתיבא בתר הפרשה, קבלה היא דהיא הות תחלה. בחמישי עבד להו פרישה שלא יגשו אל אשה, שלא תפלטו שכבת זרע בשעת מתן [תורה] וחישמא [מהן]. והא פרשיון דד' אלעזר בן עזריה הכין סבר. ואף הלכתא דאמרה ר' יוחנן שלש עונות שלימות מעת לעת, סלקא לפום הכין. ושמעו דברות בצפרא דשבתא, דהוא ו' בחודש. ר' יוסי דסבר בחד בשבא הוה קבוציה, אמר לך בחד בשבא לא אמר להו ולא מידי, משום חוליא דארעא, בתרין אמר להו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו', בתלתא הגבלה, בארבע פרישה. וסלקא לר' ישמעאל ור' עקיבא כדפרישנא לעילא. ומקשינן אי ר' יוסי דאמר מן צפרא דארבעה עבוד פרישה קרא דכתיב לך אל העם וקדשתם היום ומחר, דאלמא היום חמשה דלמחר מעלי, ולשבת שמעו דברות. **ופריקנן** אמר לך ר' יוסי בארבעה הוא דאמר ליה רחמנא וקדשתם היום ומחר, ודרש משה דלאו היום האידנא דהוא יומא דארבעה, אלא הכי קאמר שני ימים דמיי להדדי, כי בין השלישי ירד ד' וצריך למהוי תרוייהו לילותיהם עמהם, והכי קאמר יום ומחר שלו ואיתנו מתחלת תמיהי ומנא לן דהסכימה דעתו לדעת המקום והסכים הקב"ה על ידו, דהא לא שראי שכינה עד שבתא. ולרבנן היום ומחר חמשה דמעלי, ולא צריכי לילו עמו. אבל קרא דאמר להו משה לישראל היו נכונים לשלשת ימים לית מוכח, ולא קשי לא למר ולא למר. **ת"ש שלישי שלישי לחודש שלישי בשבת.** אלמא ריש ירחא בחד בשבא. ופרקי' הא מני ר' יוסי הוא. **ואיבעיא לן** האי שלישי דקאמר ר' יוסי הוא שלישי לשבת ולחודש, ולמאי אצטרך ליה דהי יומא ניהו. ופריש, כיון דבשני אמר להו ואתם תהיו לי, בשלישי וגו' וישב ומשה, והוא יום הגבלה לר' יוסי בר' יהודה, ולרבי הוא יום שהודיען עונשה ומתן שכרה שנשבבין לבו של אדם, דקאמר [נ"א: מ"מאמר] שהודיען עונשה פי' שטובריין לבו של אדם, ונפיק מן כי שבבים יהיה עגלי שומרון. ומן לשון ארמי נמי ידוע הוא. **שקשין בגידין,** דקאמר דל דגש פרשוהו רבנן בלשון ארמית הרוזקלאלי והוא בטיית חנטל, ואיתא ביום הכפורים לעניין מן כזרע גד. **ת"ש ששי ששי בחודש** ששי בשבת, הא נמי רב יוסי. **והאי ששי למאי דקא' ביה הכי.** רבה אמר ששי

**היום** במחר. מין זו דרשה גמורה[א] אלא משמע דהיום ממש[ב] דאי לאו הכי[ג] מין זה מדעתו: **ומה ישראל בו'.** וא"ת[ד] מאי קאמר[ט] (דהוסיף) מדעתו דאוריתא הוא דק"ו ניתן לדרוש[ה] וי"ל דלא הוי ק"ו גמור דשאני התם[ו] משום עשרת הדברות:

**וקבע להם זמן.** תימה לר"י דהיא הנותנת דמשום שקבע להם זמן וידעו שבאותו יום ולאי מדבר שכינה עמהם הולכו לפרוש אבל הוא מספק למה יפרוש[ז] וי"ל דלהם נמי איכא ספיקא שמא לא תפלוט והכי עביד ק"ו ומה ישראל שקבע להן זמן וא"כ לא היו צריכים לפרוש משום קרי דביום אחד היה די אפ"ה משום חשש פליטה שהיא קלה הוזקקו לפרוש אי אלא קבע לי זמן ויש חשש[ח] קרי שהוא חמור לא כ"ש שיש לי לפרוש:

**ואתה פה עמוד עמדי.** וא"ת מנלן דפירש משה מדעתו קודם ושוב הסכים הקב"ה על ידו שמא זה הוא צווי גמור שצוה לו לפרוש[ט] ותירץ ר"ת דאם איתא דמחמת צווי הקב"ה פירש ולא מדעתו היאך היה מערער אהרן ומרים הכתיב ותדבר מרים ואהרן במשה[י] אלא ודאי מתחלה פירש ממנה לגמרי משה מדעתו[יא] ואע"ג דהסכים הקב"ה על ידו מ"מ נתרעמו עליו לפי שאילו לא פירש מדעתו לא היה הקב"ה מסכים לדברך[יב] שאדם הולך בה מוליכין אותו[יג] שהרי לאהרן ומרים לא אמר לפרוש אע"ג שגם עמהם היה מדבר ומיהו קשה דמשמע במדרש שלא ידעו זמן גדול שפירש ממנה גבי אלדד ומידד שהיו מתנבאים שאמרה מרים אשרי נשותיהן של אלו שנתמנו בעליהן פרנסין על הציבור אמרה לפורה אוי להם לנשותיהם של אלו שמיום שנתייחדה שכינה עם אחיך פירש ממני מיד ותדבר מרים ואהרן במשה משמע שלא ידעו קודם לכן וכי לא ידעו הא דכתיב ואתה פה עמוד עמדי ואור"ת דודאי ידעו אבל היו סבורין שפירש ע"פ הדבור עד שאמרה להם לפורה שמדעתו פירש ממנה מתחלה[יג]:

**ומה פסח בו'.** [יד]אין זה ק"ו[טו] גמור דאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן[טז] מ"מ לא היה לו למנוע מליתן להם התורה ולהחזירם בתשובה[יז]:

**קשיא לרבנן.** פי' למה שפירש רבא לעיל דבקביעא דירחא פליגי:

כאשר

בתלתא אמר להו מצות הגבלה בארבעה עבוד פרישה ורבנן סברי בתרי בשבא איקבע ירחא בתרי בשבא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא בתלתא אמר להו [1]ואתם תהיו לי בארבעה אמר להו מצות הגבלה בה' עבוד פרישה מיתיבי [2]וקדשתם היום ומחר קשיא לר' יוסי אמר לך ר' יוסי יום אחד הוסיף משה מדעתו דתניא [ט]ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו הוסיף יום אחד מדעתו ופירש מן האשה ושבר את הלוחות הוסיף יום אחד מדעתו מאי דריש היום ומחר היום כמחר מה למחר לילו עמו אף היום לילו עמו ולילה דהאידנא נפקא ליה ש"מ תרי יומי לבר מהאידנא ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא ופירש מן האשה מאי דריש נשא קל וחומר בעצמו אמר ומה ישראל שלא דברה שכינה עמהן אלא שעה אחת וקבע להן זמן אמרה תורה [3]והיו נכונים וגו' אל תגשו אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי ואינו קובע לי זמן על אחת כמה וכמה ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו דכתיב [4]לך אמור להם שובו לכם לאהליכם וכתיב בתריה [5]ואתה פה עמוד עמדי ואית דאמרי [6]פה אל פה אדבר בו שבר את הלוחות מאי דריש אמר ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה [7]וכל בן נכר לא יאכל בו התורה כולה [כאן] וישראל מומרים על אחת כמה וכמה ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו שנאמר [8]אשר שברת [ז]ואמר ר"ל [ח]יישר כחך ששיברת ת"ש [9]והיו נכונים ליום השלישי קשיא לר' יוסי היא שלישי למאי לכדתניא [10]וישב משה את דברי העם אל ה' וכתיב [11]ויגד משה את דברי העם אל ה' מה אמר לו הקב"ה למשה ומה אמר להם משה לישראל ומה אמרו ישראל למשה ומה השיב משה לפני הגבורה זו מצות הגבלה דברי ר' יוסי בר יהודה רבי אומר בתחילה פירש עונשה דכתיב וישב משה דברים שמשבבין דעתו של אדם ולבסוף פירש מתן שכרה דכתיב ויגד משה דברים [ג]שמושכין לבו של אדם כאגדה ואיכא דאמרי בתחילה פירש מתן שכרה דכתיב וישב משה דברים שמשיבין דעתו של אדם ולבסוף פירש עונשה דכתיב ויגד משה דברים שקשין לאדם [ד]כגידין תא שמע ששי ששי בחודש ששי בשבת קשיא לרבנן הא נמי רבי יוסי היא ששי למאי רבא אמר לחנייתן

1 וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וגוי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שמות יט ו
2 וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵךְ אֶל הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם: שמות יט י
3 וְיֹאמַר אֶל הָעָם הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה: שמות יט טו
4 לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם: דברים ה כז
5 וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי וַאֲדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֶת כָּל הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּלַמְּדֵם וְעָשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִכִי נֹתֵן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ: דברים ה כח
6 פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְיָ יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה: במדבר יב ח
7 וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ: שמות יב מג
8 וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה פְּסֹל לְךָ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל הַלֻּחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: שמות לד א
9 וְהָיוּ נְכֹנִים לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד יְיָ לְעֵינֵי כָל הָעָם עַל הַר סִינָי: שמות יט יא
10 וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל יְיָ: שמות יט ח
11 וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל יְיָ: שמות יט ט

## מוסף תוספות

א. דכיון דכתיב והיו נכונים ליום השלישי פשטיה דקרא ליום הציווי קאמר, [נ"א רצה הקב"ה היה אומר לו היו נכונים ליום הרביעי כדלקמן, אלא הוא ודאי לשלישי אמר. כמ"ש]. ואי משום דכתיב היום ומחר לא משמע איפכא שהרי אפילו בחצי היום שייך למימר היום ומחר. מי' הכ"ן. ב. אותו יום שהוא עומד בו משמע. מי' הכ"ן. ג. כיון דמדרש דרש. מי' הכ"ן. ד. כיון דק"ו גמור הוא דרש א"כ. תוס' הכא"ש. ה. [ז]משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן הוא. תוס' הכא"ש. ו. [ח]דוקא אז אמר לבטל. תוס' יומא סב. ז. [ט]א"כ יבטל מפריה ורביה. תוס' הכא"ש. ח. שמא יתייחד עמו הדיבור בעת שהוא בעל. תוס' הכא"ש. ט. כי הדיבור הזה נאמר למשה מיד לאחר מתן תורה כשהוזהרו ישראל ולא ראינו למשה שפירש מן האשה עד לאחר מכן. ריטב"ש. שהרי עם כל ישראל פירש קודם מתן תורה וכשהיה לו לחזור עם כל ישראל צוה לו הקב"ה ואמר לו ואתה פה עמוד עמדי. תוס' הכא"ש. י. על אודות האשה. תוס' הכא"ש. יא. ועשה לה אהל בפני עצמה או שנתן לה גט ואח"כ הסכים הקב"ה על ידו. תוס' הכא"ש. יב. וסייעוהו בבא לטהר. תוס' יומא סב. יג. ועל

## הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אמרה מורה וכו' ופרשו מנשותיכן: (ב) ר"ה כל אמרן וכו' ל"ל למשה ומשה אמר לכן:

## גליון הש"ס

גמ' ואמר ר"ל יישר. אצר כמו יסר וכן הלל"ף בנקוט הי"ל וכן אמרו אמוץ (ישעיה ל'). כמו יסרו אמוץ:

## מוסף רש"י

הוסיף משה מדעתו. הקב"ה א"ל וקדשתם היום ומחר, והוא אמר היו נכונים לשלשת ימים (דבמות סב.). עד צפרא דשבתא. דעבוד פרישה בתרבע בשבתא ופירקו אמרינן ומשבתא אע"ל אמרה והוא אלייני לימים הבאלמים, ויום ה' לא תמיה אלא היה לילו עמו (שם). ואינו קובע לי זמן. לאימתי ידבר עמי שלפנינו יום אחר קודם (שם). לאהליכם. לנשיכם (שם). אשר שברת. ולא ה"ל נלשון כעס, ש"מ הסכימה עמו דעת הסמיכה כמניעו מזרה ומיכון כיון דנמתיין לעונה (מגחות צב). יישר כחך. אשר לשון יישר (דבמות שם) לשון מחק (כתובות פה.).

## רבינו חננאל

הרבה). וכי תניא פרט לשבכת זרע שהסריחה, דפרשה מן האישה, אבל שפרשה מן האיש טמאה כל זמן שהיא לחה. והיכי דמי אפי' הבא על הזכור, אם פלט הזכור את שכבת זרעו כל זמן שהיא ליחה טמאה. ומנא לן, מדקא מיבעיא ליה לרב פפא שכבת זרע במעי בהמה מהו, וקא מסתפקא משום דלית לה פרודזור, דאלמא פרודזור הוא דרש א"כ. תוס' הכא"ש. ה. [ז]משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן הוא. תוס' הכא"ש. ו. [ח]דוקא אז אמר לבטל. תוס' יומא סב. ז. [ט]א"כ יבטל מפריה ורביה. תוס' הכא"ש. ח. שמא יתייחד עמו הדיבור בעת שהוא בעל. תוס' הכא"ש. ט. כי הדיבור הזה נאמר למשה מיד לאחר מתן תורה כשהוזהרו ישראל ולא ראינו למשה שפירש מן האשה עד לאחר מכן. ריטב"ש. שהרי עם כל ישראל פירש קודם מתן תורה וכשהיה לו לחזור עם כל ישראל צוה לו הקב"ה ואמר לו ואתה פה עמוד עמדי. תוס' הכא"ש. י. על אודות האשה. תוס' הכא"ש. יא. ועשה לה אהל בפני עצמה או שנתן לה גט ואח"כ הסכים הקב"ה על ידו. תוס' הכא"ש. יב. וסייעוהו בבא לטהר. תוס' יומא סב. יג. ועל

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

1 שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים ה יא
2 וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַּר סִין אֲשֶׁר בֵּין אֵילִם וּבֵין סִינַי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
שמות טז א
3 וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד יְיָ בְּשָׁמְעוֹ אֶת תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל יְיָ וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ: שמות טז ז
4 שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה בּוֹ: שמות טז כו
5 וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשְּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן:
שמות מ יז

## מוסף רש"י

**כאשר צוך ה' אלהיך.** כתיב בדברות אמרתיו גבי שבת וכבוד אב ואם, והיכן צוך, הא ליכא למימר דמשה הוא אמר לישראל מלמיד דכתיב ויהי ביום השני יצאו מן העם ללקוט וגו' ואכתיב בתריה ויצא העולם אמאי קרי להאי שבת דאשונה כיון דבמרה נצטוו והא לא היתה שבת ראשונה דמעיקרא כתיב ויסעו מאילם ויבאו וגו' ואמרינן בסמוך לאותו היום שבת היה ועוד מקשים דמשמע מתוך הפסוקים שאמי שבתות היו קודם לראשונה כשנסעו מאילם ואחר אותו שבת ירד להם המן וכתיב ויהי ביום השני לקטו לחם משנה וגו' ויבאו אותו עד הבקר וגו' [ויאמר משה אכלוהו היום וגו' שאת ימים תלקטוהו וגו' ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו'] משמע שבשבת שלישית שאחר מרה היא: **ואמר רב יהודה באשר צוך במרה.** האי קרא במשנה תורה כתיב וליכא למימר (א) כאשר צוך במתן תורה שהרי משה לא היה מספר אלא על הסדר וכתולהו לא כתיב כאשר צוך: **אתחומין לא איפקוד.** אין נ"ל לתמיה כר' עקיבא דאמר (ב) אתחומין לאוריתא דהא משמע לכ"ע דבסיני לכל הפחות איפקוד אתחומין דלאו דוקא נקט אתחומין אלא כלומר הוצאה שהיו מוליכין עמהן כל אשר להן ומר סבר אהוצאה לא איפקוד ומר סבר איפקוד ואע"ג דבפרשת מן כתיב אל יצא איש ממקומו ודרשינן מיניה הוצאה בספ"ק דעירובין (דף ח:) אינא למימר שאחר מתן תורה נאמר אחר שנעשה המשכן [כמו] שאמר הקב"ה להניח נגנתב לפני העדות ומשום דשייכי למילי דמן כתביהו התם ומאן דאמר איפקוד אע"פ שבמרה נאמר כתביה התם כדפרישית:

**ואותו יום חמישי בשבת היה כו'.** ואם כן כרביעי שחטו פסחיהם ומצא בשבת שעברה נקטו פסחיהם שאז היה בעשור לחדש[ג] ועל כן קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס גדול כדאמרינן במדרש (שמות רבה פ' נא) כשנקחו פסחיהם נאותה שבת נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה היו עושין כך אמרו להן זבח פסח לה' שיחרוג בכורי מצרים הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא לו ועשו בכורות מלחמה והרגו מהן הרבה הה"ד למכה מצרים בבכוריהם: **ובתיב ששת ימים תלקטוהו.** תימה היכי מיימי ראיה מהאי קרא דבשבת היה והלא זה הפסוק נכתב אחר שירד כבר מן שבוע כשהגידו גשיאי העדה למשה שלקטו לחם משנה דכתיב ויאמר משה אכלוהו היום וגו' ששת ימים תלקטוהו והמן כבר ירד מיום ראשון שעבר ואור"י דאע"ג דלא נאמר עד אח"כ מ"מ מוכח שפיר דמשה שכח לומר להם והיה אומר היה לי לומר לכם מה שאמר הקב"ה כשנתן את המן שתלקטוהו ששת ימים וא"כ אחד בשבת היה: **עשר עטרות נטל אותו היום.** הא דלא תניא ראשון להקמת המשכן משום דאמרינן במדרש (ויקרא רבה פ' שמיני) שכל ז' ימי המלואים היה משה מעמיד המשכן ומפרקו אי נמי משום דעליה דהקמת המשכן קאי דה"ק אותו היום של הקמת המשכן נטל עשר עטרות אחרות: **ראשון לאכילת קדשים.** ובא"כ במקום אכילת קדשים קתני שחיטתן בצפון: ט) **לרבנן** ח' חסירין עבוד. אומר ר' יאקב דלא הוי נ"ל מ' חסירין עבוד אלא ז' חסירין ואייר דהתם שתא עבודי עבודה כדאמר לעיל אלא משום דלר"י אינטריך למימר דשבעה חסירין עבוד דהא תניא לעיל דאותו יום ה' בשבת היה נקט נמי לרבנן שמנה:

כאשר צוך במרה. ואם תאמר מנא ליה דבמרה איפקוד אשבת דילמא כאשר צוך בפרשת מן דאשכחן דיני שבת כתובין שם אם אשר תאפו אפו וגו'[א] וי"ל משום דבכיבוד אב ואם נמי כתיב כאשר צוך ומסתמא כי היכי דהאי כאשר צוך במרה הכי נמי האי וכן מוכח בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף ע:) דאיתמר מילתיה דר' יהודה אתרוויהו וא"ת וכיון דבמרה איפקוד אשבת היכי אמרינן בפ' כל כתבי (נקמן קיח:) אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא אלטה בהן אומה ולשון שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו' וכתיב בתריה ויצא העולם אמאי קרי להאי שבת דאשונה כיון דבמרה נצטוו והא לא היתה שבת ראשונה דמעיקרא כתיב ויסעו מאילם ויבאו וגו' ואמרינן בסמוך לאותו היום שבת היה ועוד מקשים דמשמע מתוך הפסוקים שאמי שבתות היו קודם לראשונה כשנסעו מאילם ואחר אותו שבת ירד להם המן וכתיב ויהי ביום השני לקטו לחם משנה וגו' ויבאו אותו עד הבקר וגו' [ויאמר משה אכלוהו היום וגו' שאת ימים תלקטוהו וגו' ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו'] משמע שבשבת שלישית שאחר מרה היא: **ואמר רב יהודה באשר צוך במרה.** האי קרא במשנה תורה כתיב וליכא למימר (א) כאשר צוך במתן תורה שהרי משה לא היה מספר אלא על הסדר וכתולהו לא כתיב כאשר צוך: **אתחומין לא איפקוד.** אין נ"ל לתמיה כר' עקיבא דאמר (ב) אתחומין לאוריתא דהא משמע לכ"ע דבסיני לכל הפחות איפקוד אתחומין דלאו דוקא נקט אתחומין אלא כלומר הוצאה שהיו מוליכין עמהן כל אשר להן ומר סבר אהוצאה לא איפקוד ומר סבר איפקוד ואע"ג דבפרשת מן כתיב אל יצא איש ממקומו ודרשינן מיניה הוצאה בספ"ק דעירובין (דף ח:) אינא למימר שאחר מתן תורה נאמר אחר שנעשה המשכן [כמו] שאמר הקב"ה להניח נגנתב לפני העדות ומשום דשייכי למילי דמן כתביהו התם ומאן דאמר איפקוד אע"פ שבמרה נאמר כתביה התם כדפרישית:

**ואותו יום חמישי בשבת היה כו'.** ואם כן כרביעי שחטו פסחיהם ומצא בשבת שעברה נקטו פסחיהם שאז היה בעשור לחדש[ג] ועל כן קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס גדול כדאמרינן במדרש (שמות רבה פ' נא) כשנקחו פסחיהם נאותה שבת נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה היו עושין כך אמרו להן זבח פסח לה' שיחרוג בכורי מצרים הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא לו ועשו בכורות מלחמה והרגו מהן הרבה הה"ד למכה מצרים בבכוריהם: **ובתיב ששת ימים תלקטוהו.** תימה היכי מיימי ראיה מהאי קרא דבשבת היה והלא זה הפסוק נכתב אחר שירד כבר מן שבוע כשהגידו גשיאי העדה למשה שלקטו לחם משנה דכתיב ויאמר משה אכלוהו היום וגו' ששת ימים תלקטוהו והמן כבר ירד מיום ראשון שעבר ואור"י דאע"ג דלא נאמר עד אח"כ מ"מ מוכח שפיר דמשה שכח לומר להם והיה אומר היה לי לומר לכם מה שאמר הקב"ה כשנתן את המן שתלקטוהו ששת ימים וא"כ אחד בשבת היה: **עשר עטרות נטל אותו היום.** הא דלא תניא ראשון להקמת המשכן משום דאמרינן במדרש (ויקרא רבה פ' שמיני) שכל ז' ימי המלואים היה משה מעמיד המשכן ומפרקו אי נמי משום דעליה דהקמת המשכן קאי דה"ק אותו היום של הקמת המשכן נטל עשר עטרות אחרות: **ראשון לאכילת קדשים.** ובא"כ במקום אכילת קדשים קתני שחיטתן בצפון: ט) **לרבנן** ח' חסירין עבוד. אומר ר' יאקב דלא הוי נ"ל מ' חסירין עבוד אלא ז' חסירין ואייר דהתם שתא עבודי עבודה כדאמר לעיל אלא משום דלר"י אינטריך למימר דשבעה חסירין עבוד דהא תניא לעיל דאותו יום ה' בשבת היה נקט נמי לרבנן שמנה:

לחנייתן רב אחא בר יעקב אמר למסען וקמיפלגי בשבת דמרה דכתיב[1] כאשר צוך ה' אלהיך[ט] ואמר רב יהודה אמר רב כאשר צוך במרה מר סבר אשבת איפקוד אתחומין לא איפקוד ומר סבר אתחומין נמי איפקוד ת"ש ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים בארבעה עשר שחטו פסחיהם ובחמשה עשר יצאו ולערב לקו בכורות לערב ס"ד אלא[ה] מבערב לקו בכורות ואותו היום חמישי בשבת היה מדחמיסר בניסן חמשה בשבת ריש ירחא דאייר שבתא וריש ירחא דסיון חד בשבת קשיא לרבנן אמרי לך רבנן אייר דההיא שתא עבורי עברוה תא שמע דלא עברוה ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים בארבעה עשר שחטו פסחיהם בחמשה עשר יצאו ולערב לקו בכורות לערב ס"ד אלא אימא מבערב לקו בכורות ואותו היום חמישי בשבת היה השלים ניסן ואירע אייר להיות בשבת חסר אייר ואירע סיון להיות באחד בשבת קשיא לרבנן הא מני ר' יוסי היא אמר רב פפא ת"ש[2] ויסעו מאלים ויבואו כל עדת בני ישראל וגו' בחמשה עשר יום לחדש השני ואותו היום שבת היה דכתיב[3] ובקר וראיתם את כבוד ה' וכתיב[4] ששת ימים תלקטוהו ומדחמיסר באייר שבתא ריש ירחא דסיון חד בשבת קשיא לרבנן אמרי לך רבנן אייר דההיא שתא עבורי עברוה א"ל רב[כ] חביבי מחוזנאה לרב אשי ת"ש[5] ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן תנא אותו יום נטל עשר עטרות ראשון למעשה בראשית ראשון לנשיאים ראשון לכהונה ראשון לעבודה ראשון לירידת האש ראשון לאכילת קדשים ראשון לשכן[ג] שכינה ראשון לברך את ישראל ראשון לאיסור הבמות ראשון לחדשים ומדריש ירחא דניסן דהאי שתא חד בשבת דאשתקד [בד'] בשבת דתניא אחרים אומרים[3] אין בין עצרת לעצרת ואין בין ר"ה לר"ה[ד] אלא ד' ימים בלבד ואם היתה שנה מעוברת ה' הוה ליה ריש ירחא דאייר מעלי שבתא וריש ירחא דסיון שבתא קשיא בין לרבי יוסי בין לרבנן לר' יוסי שבעה חסרין עבוד לרבנן

לחנייתן. שהרי בר"ח חנו והכי קאמר ששי לחנייתן הוא הששי בחדש הוא ששי בשבת. **למסען.** אף למסען שביום שבאו למדבר סיני נסעו מרפידים: **וקא מיפלגי.** רב אחא ורבא במלות שבת שנאמר להם במרה אם נצטוו על התחומין בו ביום או לא דכתיב בדברות אתחרוות שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ש"מ קודם הדברות נצטוו בה: **ואר"י במרה.** דכתיב שם שם לו חק ומשפט (שמות טו): **אתחומין לא איפקוד.** הלכך כשנסעו מרפידים נסעו בשבת שלא החזרו[ב] ליקן יותר מאלפים אמה: **לערב.** לערב משמע לערב הבא: **ריש ירחא דאייר שבתא.** שהרי ניסן מלא הוא לעולם[ג] וריש ירחא דסיון בחד בשבתא: **השלים ניסן.** נתמלא בשלשים יום נשן שלם[ד] מיסר אייר שהרי אייר חסר כשהתא ואותו היום שבת היה: **ואותו היום שבת היה שנא'.** ונקר ורא"ס אתמוטיו וכו' שלא יהיו לנוקר: (ו) ר"ח רים ימתא וכו' לעולם הם ש"ד ואח"כ מ"ש ורים ימתא דסיון בחד בשבת שהרי אייר חסר כסדרן ומתרמי סיון בחד בשבתא הם ש"ד. ואח"כ מ"ש השלים וכו' ואח"כ ד"ש מוסר אייר עשהו חסר כסדרן הם ש"ד והשאר נמחק: (ו) ר"ח בשבן וכו' לא שכן הם ש"ד: (ז) תוב"ד ד"ש ואמר ר' יהודה וכו' ולוכא לממיר. נ"ב ובנ"ש מס' סנהדרין דף ע"ז ע"ש:

## רבינו חננאל

לחנייתן, דאלמא בשבת במסען היה, ולא היו מצווין על התחומין באותה שעה. רב אחא בר יעקב אמר אף ביום חנייתן היה מסען, והוא חד בשבא, ומצווין היו על התחומין. ת"ש ניסן שיצאו בו ישראל ממצרים ביום חמישי הוה, דמשכחת [לה] אייר בד' וסיון בחד בשבת. אמרי לך רבנן אייר דההיא שתא עבורי עברוה ודסיון בתרין בשבת. ת"ש דלא עברוה, דתניא יום ט"ו בניסן יום חמישי, השלים ניסן אירע אייר להיות בשבת, חיסר אייר אירע סיון להיות באחד בשבת. הא מני ר' יוסי היא. אמר רב פפא ת"ש בחמשה עשר יום לחודש השני, אותו היום (ערב) שבת היה, ומדט"ו באייר בשבתא ריש ירחא דסיון בחד בשבא. ופרקי' דעיבורי עברוה לאייר וראש ירח סיון תרין בשבתא. אמר ליה רב חבי מחוזנאה לרב אשי ת"ש ויהי בחודש הראשון בשנה השנית באחד לחודש הוקם המשכן, ותניא אותו היום נטל עשר עטרות, ראשון למעשה בראשית, אלמא חד בשבא היה. ומדראש חדש ניסן שנה שנית חד בשבת, ראש חודש ניסן דראשונה ארבע בשבת, דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת ואין בין ראש השנה לראש השנה אלא ארבעה ימים בלבד, ואם היתה שנה מעוברת חמשה. וכיון דראש חדש ניסן ארבעה ראש חודש סיון בשבת, וקשיא בין לרבנן דאמרי תרין בשבא, ובין לר' יוסי דאמר חד בשבא.

## מוסף תוספות

א. ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי לא יהיה בו. תוס' הרא"ש. ב. המן הכתובה שם, ולא נאמרה עד אחר שנעשה המשכן שאמר לו הקב"ה להניח. תוס' הרא"ש. ג. ופסח מצרים מקחו בעשור לחודש. שיטה להר"ן.

## הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא אימא מנצרנ: (ב) שם ת"ל רב אסי מחוזנאה: (ג) שם דלשון נשכן בישראל ראשון לברכת כהנים דלשון נאסוקר הכמו': (ד) שם ואין בין ר"ה לר"ה ואין בין פסח לפסח אלא ד' ימים: (ה) רש"י ד"ה בתמוטיו וכו' אלא שהוכלו שלא לוקר: (ו) ר"ח רים ימתא וכו' לעולם הם ש"ד ואח"כ מ"ש ורים ימתא דסיון בחד בשבת שהרי אייר חסר כסדרן ומתרמי סיון בחד בשבתא הם ש"ד. ואח"כ מ"ש השלים וכו' ואח"כ ד"ש מוסר אייר עשהו חסר כסדרן הם ש"ד והשאר נמחק: (ו) ר"ח בשבן וכו' לא שכן הם ש"ד: (ז) תוב"ד ד"ש ואמר ר' יהודה וכו' ולוכא לממיר. נ"ב ובנ"ש מס' סנהדרין דף ע"ז ע"ש:

(ח) גמ' אלא אימא מנצרנ: (ט) שם ת"ל רב אסי מחוזנאה: (ג) שם דלשון נשכן בישראל ראשון לברכת כהנים דלשון נאסוקר הכמו': (ד) שם ואין בין ר"ה לר"ה ואין בין פסח לפסח אלא ד' ימים: (ה) רש"י ד"ה בתמוטיו וכו' אלא שהוכלו שלא לוקר: (ו) ר"ח רים ימתא וכו' לעולם הם ש"ד ואח"כ מ"ש ורים ימתא דסיון בחד בשבת שהרי אייר חסר כסדרן ומתרמי סיון בחד בשבתא הם ש"ד. ואח"כ מ"ש השלים וכו' ואח"כ ד"ש מוסר אייר עשהו חסר כסדרן הם ש"ד והשאר נמחק: (ו) ר"ח בשבן וכו' לא שכן הם ש"ד: (ז) תוב"ד ד"ש ואמר ר' יהודה וכו' ולוכא לממיר. נ"ב ובנ"ש מס' סנהדרין דף ע"ז ע"ש:

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

**לרבנן ח' חסרים עכוז.** ולא היו בין פסח דאשתקד לפסח דהאידנא אלא ג' ימים ונמצא דאשתקד בע"ש: **נשני עלה משה.** שמע ואתם תהיו לי וירד והגיד: **גג' עלה.** ושמע הגבלה וירד והגיד: **בד' ירד.** להפרישם: **ושוב לא עלה.** עד קבלת הדברות שעלו כולם: **ומאחר שלא עלה מהיכן ירד.** דאמרת בד' ירד ולא אמרת עלה וירד אלא אימא בד' עלה וירד ושוב לא עלה: **ובחמישי בנה מזבח.** כדכתיב[1] ויבן מזבח תחת ההר: **מאי לאו משום פורס.** לא היה לו פנאי לעלות שקבלו כולן יחד את הדברות: **עליה דרב חסדא.** לפני רב חסדא. לפי שרב חסדא יושב והדלתן עומד קאמר עליה דדומה כמו שהעומד למעלה מן היושב: **אוריאן פליפאי.** פורס נדיליס וכתוביס: **נעם פליפאי.** כהניס לויס וישראליס: **על יד פליפאי.** משם מליפאי לנטן מריס אהרן ומשם: **כיום פליפאי.** לפרישה: **פחמיס הכר.** תחת ההר ממש: **גיגית.** קונ"א שמטילין בה שכר: **מודעא רבה.** שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש לסס תשובה שקבלוה בחוגה: **בימי אחשורוש.** מאהבת הגס שנעשה לסס: **דין.** תורה: **נחמיה.** קודם שאמרו ישראל נעשה ונשמע: **ירלאה.** שמא לא יקבלוה ויחזור העולם לתהו וכהו כדכ"ל: **ונכפוף.** כשקבלוה: **יום הששי.** מאי שנא דכתיב ה' ביום גמר מעשה בראשית: **מגמר שהכנה בו.** הששי משמע הששי המיוחד במקום אחר כדאמרי' בעגלמא (מולין דף נא.) היינך המיומנת אף כאן ויהי ערב ויהי בקר של גמר בראשית אלו ביום הששי והוא ו' בסיון שנתנה בו תורה. מריבוי דה' דרים ביה נמי הא: **שני דברים.** מזיו שכינה: **מאה ועשרים.** ח)[כל ל' וא' נעל כתר]: **ענו.** הכתרים והכי משמע את עדים ט) [אשר היו בסס] מהר חורב: **נחורב פרקו.** דמשמע נמי ויתנצלו את עדים מהר חורב: **ומשה יקח.** אותו עדי. לשון אחר את האהל לשון בהלו גרו (שיר כגן) והוא היה קירון עור פניו: **עושי דברו לשמוע.** מוכנין לעשות קודם שישמעו ולא כדרך שאר עבדים שאומרים תחילה את הדבר לידע אם יכולין לקבלן עליהם אם לאו: **פריו קודם לעליו.** כך דרכו וחלוק משאר אילנות תנות פירותיו קודם לעליו: **אלכעמא דידיה.** אלבעות ידיו: **וקא מיין בהו.** היה ממעבן ברגליו ואינו מגין מתוך טירלה: **עמא פויזא.** נמהר: **דקדמיהו פומייהו לאודנייהו.** קודם שאמעתם אותה היאך היא קשה ואם מוכלו לעמוד בה קבלתם עליכם לקיימה:

**כפה עליהן הר כגיגית.** ואע"פ שכבר הקדימו נעשה לנשמע שמא יהיו מוזהרים כשיראו האש הגדולה ט) שילאתה נשמתן והא דאמר בפ"ק דמס' ע"ז (דף ב:) כלום כפה עליהם הר כגיגית דמשמע דאם היה כופה עליהן לא היה קשובה והכא אמר דמודעא רבה לאוטייתא היינו על מה שלא קבלוה אבל מה שלא קיימוה איכא תשובה: **מודעא** רבה לאורייתא. והא דאמר בנדרים (דף כה.) שכרת משה ברית עם ישראל על התורה והמצות והשביעם על כך ובפ' אלו נאמרין (סוטה לז:) אשקבלו את כל התורה[2] בהר גרזים ובהר עיבל אזר"ת[3] דע"פ הדיבור היה והרי כבעל כרחם[4] אבל בימי אחשורוש קבלו[5] מדעתם מאהבת הנס ומה שכרת עמהן ברית יהושע לעבוד את ה' התם לא קבלו אלא שלא לעבוד ע"ז[6] (יהושע כד) חלילה לנו מעזוב את ה' וכן משמע הוליה עניינא: **אמר** רבא הדר קבלוה בימי אחשורוש. תימה לר"י דבמגילה (דף ז.) גבי אסתר ברוח הקודש נאמרה[7] אמר רב יהודה אמר שמואל אי הואי התם ה"א להו דידי עדיפא מדידהו קיימו וקבלו היהודים קיימו למעלה מה שקבלו למטה ואמר רבא הולהו אית להו פירכא לבר משמואל דלית ליה פירכא והשתא דשמואל נמי אית ליה פירכא דרבא גופיה מוקי האי קרא לדרשה אחריתי ובפ"ק דמגילה (דף י.) גבי היתר נדרים פורחין באויר[8] קאמר הולהו אית להו פירכא ואשיב פירכא הא דלריך קרא לדרשה אחריתי ואי גרסינן התם רבה אתא שפיר אי נמי ה"ק במגילה הולהו אית להו פירכא שאבר תנאים מוקשים בסנהדרין[9] כדאמר התם אבל שמואל אינו מוקשה כל כך[10] אלא דאיצטרין קרא לדרשה אחריתי[11]: **שני** כתרים. של זהב היו לפיכך כשנטל משה קרן עור פניו: **ירדו** ק"כ ריבוא. מדכתיב ויתנצלו דרש תני זימני וש ספרים שכתוב בהן בהדיא ויצלו לא נאמר אלא ויתנצלו[12] ואע"ג דגדולה מדה טובה ממדת פורענות הכא נמי גדולה היא שנלאך טוב היה בו שני כתרים ומלאך חבלה לא היה בו כח כי אם להסיר אחד:

**פריו** קודם לעליו. הקשה ר"מ שהרי אנו רואים שגדל כשאר אילנות ומפרש דתפוח היינו אתרוג וריש אפך כתפוחים מתרגמינן[13] כדיתא לאתרוגא ואתרוג פריו קודם לעליו שדר באילן משנה לשנה ואחר שנה נושרין עליו של אשתקד ובאין עלין אחרים הוי פריו קודם לאותם עליס אך תימה שמנדיר קרא כתפוח בעני היער דבהאי קרא לא נמשלו ישראל לתפוח אלא הקב"ה כדכתיב כן דודי בין הבנים וקרא דרים אפך כתפוחים (שיר ז) הוה ליה לאתויי טפי: ולא

לרבנן ח' חסרים עבוד ישראל ממצרים בארבעה עשר שחטו פסחיהן בחמשה עשר יצאו ואותו היום ע"ש היה ומדרש ירחא דניסן ערב שבת ריש ירחא דאייר חד בשבא וסיון בתרי בשבא קשיא לר' יוסי אמר לך ר' יוסי הא מני רבנן היא ת"ש רבי יוסי אומר בשני עלה משה וירד בשלישי עלה וירד בד' ירד ושוב לא עלה ומאחר שלא עלה מהיכן ירד אלא ברביעי עלה וירד בחמישי בנה מזבח והקריב עליו קרבן בששי לא היה לו פנאי מאי לאו משום תורה לא משום טורה שבת דרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא בריך רחמנא דיהב אוריאן תליתאי לעם תליתאי על ידי תליתאי ביום תליתאי בירחא תליתאי כמאן כרבנן: [1] ויתיצבו בתחתית ההר [6] א"ר אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא אמר רבא [6] אעפ"כ הדור קבלוה בימי אחשורוש דכתיב [2] קימו וקבלו היהודים [3] קיימו מה שקיבלו כבר [3] אמר חזקיה מאי דכתיב [3] משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה אלא בתחילה יראה ולבסוף שקטה ולמה יראה כדריש לקיש דאמר [7] ריש לקיש מאי דכתיב [4] ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ה' יתירה למה לי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו: דרש ר' סימאי [8] בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכיון שחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום שנאמר [5] ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב א"ר חמא בר' חנינא בחורב טענו בחורב פרקו בחורב וטענו כדאמרן בחורב פרקו דכתיב ויתנצלו בני ישראל וגו' א"ר יוחנן וכולן זכה משה ונטלן דסמיך ליה [6] ומשה יקח את האהל אמר ר"ל עתיד הקב"ה להחזירן לנו שנאמר [7] ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם שמחה שמעולם על ראשם אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב [8] ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברישא עושי והדר לשמוע א"ר חמא [9] ברבי חנינא מ"ד [10] כתפוח בעצי היער וגו' למה נמשלו ישראל לתפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע ההוא צדוקי דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא ויתבה אצבעתא דידיה תותי כרעא וקא מייץ בהו וקא מבען אצבעתיה דמא [11] א"ל עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו אכתי בפחזותייכו קיימיתו ברישא איבעי' לכו למשמע אי מציתו קבליתו ואי לא לא קבליתו א"ל אנן דסגינן

1 וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר׃ שמות יט יז
2 קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה׃ אסתר ט כז
3 מִשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ דִּין אֶרֶץ יָרְאָה וְשָׁקָטָה׃ תהלים עו ט
4 וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי׃ בראשית א לא
5 וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדִיָּם מֵהַר חוֹרֵב׃ שמות לג ו
6 וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל וְנָטָה לוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הִרְחִק מִן הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל מְבַקֵּשׁ יְיָ יֵצֵא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמַّחֲנֶה׃ שמות לג ז
7 וּפְדוּיֵי יְיָ יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה׃ ישעיהו לה י
8 בָּרְכוּ יְיָ מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְּבָרוֹ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ׃ תהלים קג כ
9 כְּתַפּוּחַ בְּעֲצֵי הַיָּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חָמַדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי׃ שיר השירים ב ג

## לעזי רש"י

קוב"א. גיגית, מיכל גדול ועגול.

## מוסף תוספות

א. מוכח נמי. תוס' הרא"ש [וע"ע הגהות הב"ח]. ב. בעבר הירדן כשאמרו ברכות וקללות. תוס' הרא"ש. ג. דהכל היה מחמת יראה. מיעב"ש. ד. וכן בהר גרזים לפי שהיו אומרים ארור האיש אשר לא יעשה. מיעב"ש. ה. בלב שלם. תוס' הרא"ש. ו. בלבד. תוס' הרא"ש. ז. לא דריש ליה הכי וכו'. תוס' הרא"ש. ח. פריך כי האי גוונא [דהתם]. תוס' הרא"ש. ט. דקרא גופייהו לא מוכיחי הכי. תוס' הרא"ש. י. דלית ליה פירכא מקרא גופיה. תוס' הרא"ש.

## רב נסים גאון

דרש ההוא גלילאה עלי' דרב חסדא ברוך רחמנא דיהב אוריין תליתאי. פי' תורה נביאים וכתובים. ביום תליתאי. פי' ביום שלישי לפרישה, כרבנן דאמר בחמישי עבד ליה פרישה. על ידי תליתאי. על ידי משה שהוא שלישי, אהרן ומרים ומשה. לעם תליתאי. כהנים לוים וישראל. בירח תליתאי. בחודש השלישי ניסן אייר סיון. ובסיון ניתנה התורה. והוסיפה ההגדה בדבר זה אותותיה משולשים, כלומר שהתורה נקראית אמת שנאמר [משלי כג] אמת קנה ואל תמכור, ומספר אמת ג' אותיות. וישראל בני אבות ג', אברהם יצחק ויעקב, משבט שלישי ראובן שמעון לוי, ומן לוי נולד משה, שעל ידו ניתנה תורה. לוי יש בו ג' אותיות, משה ג' אותיות, ונצפן ג' יודהים, כדכתיב [שמות ב] ותצפנהו ג' יודהים, ובזה אמרו אמר ר' לוי הא למדתה שכל מעשה אותו היום היה משולש. וכגון זה עוד יש במדרש למדנו (תנחומא פרשת יתרו) הלא כתבתי לך שלישים, אמר ר' יהושע בן נחמיה הן תורה, שאותיותיה משולשות אלף בית גימל, והכל היה משולש, תורה משולשת תורה נביאים וכתובים. משנה משולשת, תלמוד הלכות ואגדות. תפלה משולשת, ערב ובוקר וצהרים. קדושה משולשת, קדוש קדוש קדוש. ישראל משולשים כהנים לוים וישראלים. ומשה אותיותיו משולשים. משבט לוי שאותיותיו משולשין, מזרע אברהם יצחק ויעקב אבות שלשה, בחודש משולש, ניסן אייר סיון. בסיני שאותיותיו משולשים לשלשה ימים נתקדשו [שמות יט] והיו נכונים ליום השלישי. אמרו לפניו רבונו של עולם חמדה שגנוזה לפניך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם. הא מילתא נפקא להו לרבנן [ב"ר פכ"ח] מהאי קרא דכתיב [תהלים קה] זכר לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור. שלפי שמצאו מן יצירת אדם הראשון ועד נתינת התורה כ"ו דור. וזה פרטו, י' דורות מאדם עד נח, וי' מנח עד אברהם, ומאברהם עד משה ד' דורות, אברהם יצחק יעקב לוי קהת עמרם עד משה. ועל ידו ניתנה התורה, וכבר שלמו כ"ו דורות. וכיונן שעברו עליה מימות העולם כ"ו דורות שהן השלמת אלף דור, ניתנה התורה כדי שיתקיים דבר צוה לאלף דור.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות